

218

OKRUTNI
MAUROWIE

1. Teatr Polski w Bielsku-Białej. 21 XI 1970 rok. Dwudziestopięciolecie działalności teatru, premiera „Księcia Niezlomnego” Juliusza Słowackiego z Calderona de la Barca — „El Principe Constante”; reżyseria — Krystyna Meissner; scenografia — Barbara Jankowska; muzyka — Zenon Kowalowski.

2. Juliusz Słowacki (1844 rok):
„... ja ukochałem „Księcia Niezlomnego”, w którym Chrystus w Afryce zwycięża, lecz nie przez miecz, ale przez męczeństwo.”... „... gdy przekładałem „Księcia Niezlomnego”, tarzałem się po ziemi, wystawiłem sobie, że jestem tym księciem Portugalii, który za ojczyznę oddał swój żywot, i dźwigam kajdany Maurów.... „... jak Księżę mój Niezlomny srogo i twardo stoję przy dawnej strzeżonej chorągwi — a może i straconej placówce... ufam, że zwycięstwo nad wszystkim jest między oczami moimi, nie wiem, czy gwiazdą, czy zmarszczką między brwiami zamysłonymi... ale jest...”

3. Słowacki widział w księciu Fernandzie tylko symbol męczeństwa, ofiarę okrutnego Maura, upokorzonego, ale do końca szlachetnego. Jakże mógł nie dojrzeć w tekście Calderona powodu, dla którego Fernand przybył do Fezu? Przecież nie przypłynął sam, w zgrzebnej szacie pokutniczej, aby zaraz od brzegu rozpocząć swe dziwne, honorowe męczeństwo; wylądował z wojskiem — aby podbijać, aby siłą zmieniać świat na swoją modłę, aby upokarzać ludzi odmiennej wiary. Co by się stało, gdyby Fernand zwyciężył Maurów? Czy oszczędziłby pojmanyh w niewolę?... Scena uwolnienia Muleja, wodza mauretańskiego, wydaje się naiwna i nieprawdziwa: szlachetny Don Fernand uwalnia jednego z największych wrogów dlatego tylko, że ten jest bardzo zakochany w księżniczce.

Tak widział to Don Pedro Calderon de la Barca. Skądinąd wiemy, jak wyglądały wojny w imię krzewienia chrześcijańskiej wiary. Nikt nikogo nie oszczędzał, gubiono narody (choćby Indian), niszczone całe cywilizacje. Nie ludźmy się, że księżę Fernand byłby inny. Po prostu podwinęła mu się noga, przegrał. I dopiero niewola zrodziła „szlachetność” portugalskiego księcia. Król Fezu ofiarował mu wolność w zamian za wydanie twierdzy Ceuty. Fernand postanowił poświęcić życie dla SPRAWY. Ta właśnie postawa zafascynowała Słowackiego, rozbudował ją i podkreślił. POSWIĘCENIE własnego życia dla WIELKIEJ SPRAWY. Poświęcenie i samoudręczenie; upodlenie, które uszlachetnia; dno, które jest niebem...

Jest rok 1844, kilkanaście lat po powstaniu listopadowym, Polska w niewoli, śmieszne spory emigracyjne, Towiańczycy. Don Fernand był Słowackiemu potrzebny, był wzorem, podtrzymywał na duchu... Don Fernand w szacie niewolnika całuje stopy Maura, ale swego postanowienia nie złamie, nie zdradzi ojczyzny. Jakże Słowacki chciałby być na miejscu portugalskiego księcia; za jego niewolę — wolność ojczyzny, za cierpienie poety — odkupienie Polski... A przecież to Maurowie byli obrońcami swojej ojczyzny — mądrymi i przebiegłymi i dlatego dla Słowackiego-romantyka dalekimi, nieszlachetnymi i obcymi. A tylko przebiegłością i mądrością... No tak, Polska musiała czekać jeszcze 75 lat na swoją wolność... Całować stopy i zarazem czuć wyższość.

4. Bielska inscenizacja „Księcia Niezlomnego” zaakcentowała romantyczną WSPANIAŁĄ postawę Fernanda. Okrutni Maurowie. Szlachetni Portugalczycy — niewolnicy... w oświęcimskich kaftanach i ich syzyfowa praca. Akcent jednoznaczny. Ich mamy żałować. MUSIMY być po ich stronie, bo jakże inaczej. Jest to agresywna interpretacja. Oświęcim? Jesteśmy za bardzo uczuleni na ten symbol męczeństwa, aby go wszędzie wsadzać. Źródło męczeństwa sprzed 35 lat jest zupełnie inne. Księżę Fernand jest, być może, księciem niezłomnym, ale nie pojmam go na własnej ulicy i nie kazano mu umierać dlatego tylko, że był innej rasy czy narodowości... Wydaje się, że realizatorzy chcieli pokazać przedstawienie wyciskające łzy z oczu; bielski Fernand zawodził i tarzał się po scenie w stroju niewolnika XX wieku. Kiedy już umarł, czterech niewolniczy portugalscy w strojach niewolników XX wieku wywindowali go wysoko, na mury twierdzy. Spuszczając głowę, było mi po prostu głupio, że mnie to śmieszny.

MICHAŁ WRÓŃSKI